

ЉУБИЦА КОЈИЋ*

ПРВА ЖЕНА БИБЛИОТЕКАР НАРОДНЕ БИБЛИОТЕКЕ (1923-1953)

-Људмила Михаиловић-

Почетком јануара месеца 1923. г. ушла је у зграду на Косанчићевом венцу, намењену обновљеној Народној библиотеци, студенткиња филозофског факултета Људмила Михаиловић. Ушла је као прва жена сарадник ове библиотеке, да у њој остане и ради на унапређењу не само ове установе већ и библиотекарске струке у целини. Ова млада студенткиња, пуна младалачког елана и амбиције, интелигентна, културна и педантна, везаће своју личност пуних тридесет година за историју Народне библиотеке.

Свршетак првог светског рата затекао је Народну библиотеку у веома хаотичном стању. Фонд библиотеке био је растурен на више страна. Пре бомбардовања Београда 1914. г., стари рукописи, инкунабуле, ретке књиге, новине и часописи евакуисани су и Ниш. Одатле је један део послат у Косовску Митровицу, а онај део који је остао у Нишу, Бугари су однели у Софију. У Београду, до рата, Библиотека је била смештена у згради Универзитета (Капетан-Мишино здање) у којој је остао један део фонда, док су дуплици били смештени у згради Народног музеја. По завршетку рата, пошто је зграда Универзитета била оштећена, то је питање смештаја Народне библиотеке било горуће.¹ Ово питање било је делимично решено куповином зграде 1921. г. и сакупљањем растурених и оштећених фондова, међу којима су биле и књиге из Софије. Ево како је, нешто касније, у свом извештају Мил. Зечевић описао стање у коме се Библиотека тада налазила: „Када је Библиотека пренесена у зграду у којој се сада налази, она није била библиотека; то је била огромна гомила измешаних и испретураних књига, новина и других библиотечких предмета“.² У то време многи наши јавни и културни радници имали су прилике да виде велике и добро уређене националне библиотеке на страни, па је сасвим природно што се и код нас јавља тежња за модерним и уређеним библиотекама, тим пре што се и у јавности испољава другачије гледиште о потреби и значају овакве установе. Целокупан стручни посао око уређења библиотеке примио је на себе већ тада дугогодишњи управник Народне библиотеке Јован Томић, који је као помоћника имао педантног „руководиоца“ А. Мајзнера. Јован Томић, први управник који се већ дуже времена задржавао на овом положају, пун стручног искуства стеченог и у овој и иностраним библиотекама, зна да без већег броја квалификованих службеника не може поставити библиотеку по научним принципима, и зато настоји да у библиотеку доведе младе тек дипломиране, или пред дипломским испитом студенте. Тако је 11. јануара 1923. г., нешто више од годину дана по усељењу у нову зграду, ступила у Народну библиотеку млада студенткиња југословенске књижевности Људмила Михаиловић, прва жена која ће се посветити библиотекарском позиву у Народној библиотеци.

Као што се из првих послератних извештаја види, књижни фонд је био у немогућем стању. Књиге су биле све на гомилама измешане са периодичним публикацијама,

¹ Годишњак САН XXXVII, 1928, Извештај Н. Б. Стр. 152.

² Исто, стр. 152.

инкунабулама, рукописима и арховским материјалом. Оваква ситуација наметнула је као прво ревизију целокупног фонда, која је могла да се изврши тек уз помоћ новопостављених библиотекара, од којих је прва била Људмила Михаиловић чије је способности и младалачки елан дугогодишњи управник умео да искористи. Одмах по свом доласку у Библиотеку, она је приступила ревизији књижног фонда и тако се, стицајем прилика, упознала са сваком и најмањом публикацијом, пошто је све морало да прође кроз њене руке. Овако исцрпно упознавање фонда пружа се малом броју библиотекара. Ако се има на уму да јој је главни предмет на студијама, из кога је дипломирала, била југословенска књижевност, онда се може закључити шта јој је дало подстрека да се касније посвети раду на југословенској библиографији.

Њено залагање, способност и видни резултати на самом почетку рада омогућили су јој да већ школске 1924/25. године похађа у Паризу курс за библиотекарe, на Сорбони. Употпуњујући своје тек делимично стечено знање праксом у иностранству, као и теоретским и историјским развојем библиотекарства, она се све више афирмисала за своју струку – која још као таква у Југославији није била призната. У Паризу она је имала прилике да види и изближе упозна организацију и рад великих библиотека са огромном традицијом. Статус Народне библиотеке у то време није био регулисан. Једини стални службеници Библиотеке били су управник и његов помоћник. Све остало особље задржавало се кратко време, да би чим се укаже повољнија прилика напустило ову установу без имало жаљења или гриже савести, с обзиром на законску назаштићеност и материјалну необезбеђеност.³ И поред оваквих околности, она се по завршеној школској години враћа у Београд да уз стечено стручно знање, са још више енергије и самопоуздања, настави рад на реорганизацији Народне библиотеке.

У међувремену у Библиотеку стижу нови службеници, међу којима и Радмила Чолаковић која ће од тада, заједно са Људмилом Михаиловић, са истим ентузијазмом цео свој активни део живота посветити Народној библиотеци. Радећи заједно на ревизији књижног фонда, оне користе прилику и у исто време изграђују, за себе, картотеку наших псеудонима коју су после другог светског рата предале Миливоју Кнежевићу, као свој допринос његовој збирци објављеној у *Библиотекару* за 1950. г. Знајући добро да прикупљање псеудонима представља рад читавог колектива и захтева дужи временски период, Људмила Михаиловић и касније наставља да их истражује и поједуначно објављује у *Библиотекару*, са пуном документацијом и образложењем.

Јануара месеца 1928. г. потврђена су Правила о полагању државних стручних испита службеника Народне библиотеке. Међу првима који су користили ово право била је Људмила Михаиловић,⁴ којој је и званичним путем призната спрема и стручност у библиотекарству.

Приликом реорганизације Библиотеке, Људмили Михаиловић било је поверено да среди фонд писама и уведе их у нови инвентар, пошто је стари био оштећен за време рата.

³ Год. САН, XXXVIII, 1929, Извештај Н. В. стр. 218-219.

⁴ Исто, стр. 165.

Она је сва писма морала да прегледа по садржини. Израдила је и картотеку по азбучном реду писаца.⁵

Када је књижни фонд био сређен приступило се 1928. г. и прикупљању грађе за текућу југословенску библиографију која би у Гласнику Народне библиотеке излазила месечно, а крајем сваке године као годишњак. Иако је на овоме радило више службеника, организација послана била је поверена Људмили Михаиловић. Ево шта о овом раду, у извештају за 1934. г. каже тадашњи управник Зечевић: „Онај је посао врло добро заснован и особље које на њему ради, ради га са врло добрим и поузданим познавањем и одушевљењем. Овим ће бити задовољена једна озбиљна научна и просветна потреба на којој је до сада мало рађено“.⁶ Тако је као први покушај прикупљања свега што се у нашој земљи штампа и објављује изашао *Југословенски годишњак из 1933. г.* под уредништвом Људмиле Михаиловић. Ова је библиографија изазивала многе полемике; међутим, једно је тачно, да је и овај покушај од неоцењиве вредности, а велика је штета што сва она грађа која је била скупљена није и штампана. Онај штампани *Годишњак* нашао је своју примену и у ондашњим условима, а после пропасти Народне библиотеке 1941. г. па све до данашњих дана још је драгоцености допринос нашој културној историји.

Материјал за ретроспективну библиографију на којој су почели да раде још 1905. г. Ј. Скерлић и П. Поповић налазио се у Југословенском семинару Филозофског факултета. Године 1938. Људмила Михаиловић додељена је на рад овом Семинару да би својим материјалом допунила постојећу грађу и извршила коначну редакцију за ретроспективну библиографију, која је и замишљена као наставак Библиографије Стојана Новаковића. Неким чудним стицајем околности, Људмила Михаиловић, пред само бомбардовање Београда 1941. г., пренесе овај материјал својој кући и тако га спасе сигурне пропасти, било да се налазио у Народној библиотеци или у Југословенском семинару који је исто тако настрадао од бомбардовања. После ослобођења она је овај материјал предала Народној библиотеци која га је на захтев предала Српској академији наука, а ова Комисија за српску ретроспективну библиографију. Како је ова комисија ушла у састав Народне библиотеке, то је и материјал постао сопственост Народне библиотеке где се и данас налази.

Уз прикупљање грађе за библиографију Људмила Михаиловић је радила и листиће за стручни каталог приновљених публикација за 1928. до 1932. Увиђајући значај националне библиотеке Људмила Михаиловић је знала да једна научна библиотека не може да постоји без системског каталога који би омогућио научним радницима да на што бржи начин дођу до литературе о одређеној тематици. Извршене су све припреме за стручни каталог. Велики број књига већ је био стручно обрађен, међутим други светски рат осујетио је дефинитивну израду овог каталога.

Рад на ревизији фонда, касније прикупљање грађе за библиографију, проучавање архивског материјала Библиотеке, рад на прикупљању и разрешавању наших псеудонима, а пре свега познавање југословенске књижевности, учинили су да овај познати наш

⁵ Исто, стр. 164.

⁶ Год. САН XLIII, 1934, Извештај Н. Б., стр. 235-236.

библиотекар постане и један од ретких познавалаца културне историје, а специјално наше књиге и свега што је за њу везано. Као таква она је била драгоцен информатор у Библиотеци. Била је једна од ретких информатора који импонују не само читаоцима, већ и околини у којој ради. Дати информацију читаоцу није само дужност, љубазност или предусретљивост. То је нешто више – то је пасија искусног библиотекара који више не може себи да допусти да на неко питање „не може“ да да одговор. Овакав пасионирани информатор била је Људмила Михаиловић, која није жалила труда да задовољи читаоце.

После тоталног уништења Народне библиотеке 1941. г., Људмила Михаиловић са осталим службеницима ради на прикупљању књига од појединаца и на обнови библиотеке. Иако је овакав посао изгледао Сизифов, скопчан са великим ризиком у тешким околностима окупиране земље, велика љубав према установи и земљи којој ова установа служи, учинили су да је приличан фонд сакупљен.

По завршетку рата, уз сарадњу управника Д. Милачића, она остварује своју замисао о оснивању систематског каталога. Овога пута, под новим условима развоја науке и библиотекарства наполе, а у складу са великим напорима за унапређење библиотекарства код нас, она се залаже за оснивање предметног каталога који почиње да се ради већ 1948. г. У овом циљу она прати страну литературу о овом раду и о томе даје приказе у новопокренутом стручном часопису *Библиотекар*. Она се и сада с истом енергијом, иако је видела сав свој ранији дугогодишњи труд претворен у пепео, залаже на организовању једног новог каталога, до тада непознатог у нашој земљи, а чији је значај и примену она као културни радник и дугогодишњи искусни библиотекар умела да оцени.

И поред великог ангажовања и рада на предметном каталогу, њу не напушта интересовање за библиографију. Путем часописа *Библиотекар* она даје своје сугестије о раду на ретроспективној и текућој библиографији, проблеми који тада постају веома актуелни, о значају националне библиографије и о томе да ли треба свака република за себе да издаје библиографију. Као искусан библиограф, знала је каквим се проблемима и тешкоћама излаже онај који треба да разграничи издавачку делатност појединих република до другог светског рата. С друге стране, расипање материјалних средстава и цепкање саме грађе нагнали су је још 1948. г. да предложи у једном свом чланку оснивање југословенског библиотекарског института коме би се обезбедио обавезни примерак.⁷ Исто тако она заступа мишљење да и ретроспективна библиографија треба да има југословенски карактер. Стално прати појединачне радове на библиографији и о њима даје приказе у часописима *Библиотекар* и *Летопис Матице српске*. Њено недвосмислено и спонтано расуђивање, без личне жаоке, увек на висини стручне критике, довели су једном и до дуже полемике између ње и Димитрија Кириловића, поводом штампања његовог *Каталога Библиотеке Матице српске*. Ова полемика започета у *Летопису* преноси се у часопис *Библиотекар* и пружа слику, иако прилично жучне, веома интересантне културне и стручне полемике.

Када је између два рата, крајем двадесетих година, признат статус библиотеката, почело се размишљати и о оснивању стручног удружења. Библиотекари Народне

⁷ „Библиотекар“ бр. 1, 1948, стр. 48.

библиотеке и Универзитетске у Београду, у сарадњи са библиотекарицама из Загреба и Љубљане израдили су 1929. г. *Правила Друштва југословенских библиотекара* која су те године и одобрена. Београдска секција, у којој је сарађивала и Људмила Михаиловић, почела је свој рад почетком 1931. Чланови друштва одржавали су везе са библиотекарицама из земље. Људмила Михаиловић је нарочито одржавала везе, у циљу размене искуства код нас. На састанцима Секције давала је приказе о нашим библиографијама и борила се за доношење новог закона о јавним библиотекама.

После ослобођења била је један од чланова иницијативног одбора за оснивање Друштва библиотекара НРС, затим сарађује у Друштву и од почетка у његовом часопису. Један од основних задатака Друштва и осталих великих библиотека било је и пружање стручне помоћи библиотекама на територији Србије. У том циљу она, заједно са Радмилом Чолаковић, већ 1948. год. одлази у нишку Народну библиотеку. Тамо раде дуже времена на сређивању периодике и дају упутства за рад на каталогизацији.

Поред свог тридесетогодишњег рада на библиотекарском пољу, као пионир нашег научног библиотекарства, у овом времену када је ова струка била врло слабо, или боље рећи никако призната, Људмила Михаиловић се афирмише великим бројем одличних превода са руског језика. Као ретко који преводилац, она је имала ту срећу да јој матерњи језик буде српски исто толико колико и руски, пошто је у кући живела поред мајке и бабе које су биле Русиње. Њени почетни преводи јављају се још 1921. г. у колекцији „Јевтина библиотека руске литературе“. Поред два велика романа: Леонида Леонова ЛОПОВ и Ивана Гончарова ПОНОР, превела је велики број приповедака, есеја руских класика и других књижевника чија се имена, у преводу Људмиле Михаиловић, по некад први пут код нас јављају.

Петнаестог марта 1962. год. умрла је Људмила Михаиловић. Она је носила у себи све оне компоненте које изграђују једног стручњака: знање, спрему и искуство. Била је исто толико човек колико и стручњак, што удружено, и једино, даје целовит лик.

*Љубица Којић, виши библиотекар Народне библиотеке – Београд.